

KS. IGNACY DEC

CELEBRACJA MISTERIUM CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Przedłożenie niniejsze, poświęcone drugiej części *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, będzie miało trzy etapy. W pierwszym wskażemy na miejsce części drugiej w kompozycji całego Katechizmu. W drugim – przedstawimy jej zawartość tematyczną. W trzecim zaś, zostaną uwydatnione rysy charakterystyczne dla doktryny znajdującej się w tej części Katechizmu. Uwagi niniejsze mają charakter wstępnej refleksji nad Katechizmem, a więc są z natury ogólne i niewyczerpujące. Ich celem jest jedynie wstępne przybliżenie tego epokowego dzieła w Kościele Katolickim.

1. MIEJSCE CZĘŚCI „CELEBRACJA MISTERIUM CHRZEŚCIJAŃSKIEGO” W STRUKTURZE CAŁEGO KATECHIZMU

Celebracja, czyli liturgia, jest środkową częścią tryptyku składającego się na to, co nazywamy chrześcijaństwem czy Kościołem. Rzeczywistość ta odpowiada na ogół temu, co w innych religiach, a także i w chrześcijaństwie, niekiedy nazywa się kultem. Wypada tu jednak nadmienić, że w słowie „kult” zwykle akcentujemy rolę człowieka oddającego w sposób zorganizowany cześć Bogu, podczas gdy w treści wyrażenia „liturgia”, czy „celebracja” na pierwszym planie uwydatniona jest rola Pana Boga, do którego należy inicjatywa działania i który działa, który człowiekowi tu i teraz udziela zbawienia. Owo przyjmowanie w postawie wiary i pokory Bożego działania, Bożej pomocy, jest zarazem oddawaniem Bogu czci, składaniem Mu uwielbienia.

Celebracja misterium chrześcijańskiego, sprawowanie liturgii, jest częścią spinającą doktrynę (to, w co wierzymy) z życiem chrześcijańskim (z tym, jak żyjemy). Tryptyk ten bywał niekiedy wyrażany przez następującą triadę terminologiczną: *lex credendi*, *lex orandi* i *lex vivendi*.

L e x c r e d e n d i – prawdy ujęte w symbolu wiary: W co wierzę? W jakiego i jakiemu Bogu wierzę? Co Bóg uczynił dla nas? Kim jestem wobec Boga i stworzenia? Niniejsze pytania jawią się w doktrynalnej części naszej religii. Jest tu prawda o stworzeniu, odkupieniu i uświęcaniu świata i człowieka przez Boga. Prawdę tę może człowiek przyjąć wiarą. Dominującą rolę w tym sektorze religii pełni z naszej strony intelekt. To właśnie on prawdy wiary poznaje, zgłębia, akceptuje je pod wpływem woli wspomaganą łaską Bożą. Sektor ten przedstawiony jest w pierwszej części Katechizmu, która nosi tytuł: „Wyznanie wiary”

L e x o r a n d i – prawo, zasady oddawania Bogu czci – doświadczenie działania Boga tu i teraz w liturgii, w celebracji Kościoła. To wszystko, w co człowiek winien wierzyć, uobecnia się w jakiś sposób w świętej liturgii. To wszystko, co Bóg w dziejach zbawienia zdołał dla człowieka i świata jest zapamiętane i utrwalone w liturgii. Staje się w niej i poprzez nią dostępne dla człowieka tu i teraz. Liturgia to zatem utrwalone w Kościele dzieło zbawcze, dokonane przez Chrystusa, w które włączają się mieszkańcy ziemi. Liturgia jako celebacja misterium chrześcijańskiego ma zatem wymiar spotkania człowieka z tu i teraz działającym, zbawiającym Bogiem.

L e x v i v e n d i – to trzecia część tryptyku składającego się na rzeczywistość chrześcijaństwa. W centrum tej części znajdują się pytania: Czego Bóg od nas oczekuje? Co winniśmy czynić w odpowiedzi na odkryte we wierze i doświadczone w liturgii dzieło Boże? *Lex vivendi* to próba odpowiedzi na pytanie postawione przez psalmistę: „Cóż oddam Panu za wszystko, co mi uczynił?” (Ps 115). Wielką rolę w tym sektorze naszego życia odgrywa wola, ubogacona przez rozum prawdą o dobru.

Mówiąc o celebracji liturgicznej, jesteśmy więc pośrodku między tym, w co winniśmy wierzyć (ewentualnie tym, w co już wierzymy), a tym, jak winniśmy żyć (ewentualnie tym, jak już żyjemy). Należy tu jednak podkreślić, że ta środkowa część tryptyku jest ściśle powiązana z jego częścią pierwszą i trzecią. Katechizm przypomina, że liturgia zawiera również głoszenie słowa Bożego i czyny miłosierdzia chrześcijańskiego, gdyż w każdym akcie kultu chodzi o służbę Bogu i człowiekowi¹.

Zamykając niniejszą refleksję o miejscu liturgii w układzie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, można powiedzieć, iż istnieje jedno misterium chrześcijańskie, które jest wyznawane w symbolu wiary, które jest sprawowane i udzielane w liturgii sakramentalnej Kościoła oraz które jest „doświadczone” czy też „praktykowane” w życiu chrześcijańskim w Duchu Chrystusa.

¹ Por. ks. Z. Wit, *Kult i modlitwa*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, red. ks. M. Rusecki i ks. E. Pudełko, Lublin 1995, s. 138.

2. STRUKTURA CZĘŚCI DRUGIEJ KATECHIZMU

Część druga KKK, nosząca tytuł „Celebracja tajemnicy chrześcijańskiej” (misterium chrześcijańskiego), obejmuje numery od 1066 do 1690 i dzieli się na dwa główne działy. Pierwszy z nich jest poświęcony ekonomii sakramentalnej i zawiera dwa rozdziały: Misterium Paschalne w czasie Kościoła i Celebracja sakramentalna Misterium Paschalnego.

Dział drugi omawia siedem sakramentów Kościoła i posiada cztery rozdziały:

- Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- Sakramenty uzdrowienia;
- Sakramenty w służbie komunii;
- Inne celebracje liturgiczne (z dwoma artykułami: sakramentalia i pogrzeb chrześcijański).

Istnieje różnica w sposobie ujmowania zagadnienia między częścią pierwszą a drugą, traktującą o poszczególnych sakramentach. W pierwszej części autorzy Katechizmu wychodzą od misterium, od „źródła”, przechodząc do celebracji, sprawowania tego misterium. W drugiej natomiast kierunek jest odwrotny: przebiega od celebracji do misterium, czyli od liturgii sakramentów do skutków Bożego działania w wierzącym człowieku, przeżywającym święty obrzęd jakiegoś sakramentu.

3. RYSY CHARAKTERYSTYCZNE W SPOJRZENIU NA EKONOMIĘ SAKRAMENTALNĄ

Prezentowany tu *Katechizm Kościoła Katolickiego* jest owocem ostatnich przemian w Kościele. W dużej mierze bazuje na nauce Soboru Watykańskiego II i na posoborowych dokumentach Stolicy Apostolskiej. Przyglądając się dokładniej jego sformułowaniom, nietrudno zauważyć, iż w stosunku do doktryny ostatniego Soboru stanowi on pewne *novum*. Fakt ten świadczy o ciągłym rozwoju nauki Kościoła. Spróbujmy w tej części wskazać na owo *novum*, przynajmniej na niektóre jego elementy²

a) Dzieło zbawienia jako Boże błogosławieństwo

Ujmowanie całego dzieła zbawienia jako niezmiernego Bożego błogosławieństwa, które spotykamy w Katechizmie, jest wyraźną nowością

² W prezentacji rysów charakterystycznych Katechizmu skorzystano po części z art. ks. B. N a d o l s k i e g o, *Słowo Boże i sakramenty święte*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, dz. cyt., s. 149-163.

w nauce Kościoła. We fragmencie dotyczącym błogosławieństw nie ma żadnych odniesień ani do nauki Soboru Watykańskiego II, ani do Kodeksu Prawa Kanonicznego, ani nawet do Księgi Błogosławieństw z 1984 r. Odnajdujemy tylko 4 referencje do Pisma św. Źródłem błogosławieństw i zarazem celem błogosławieństwa ze strony człowieka jest cała Trójca Święta. Liturgia jest Jej dziełem. Błogosławieństwo Boga wobec ludzi wyraża się w słowie, którym jest Chrystus i w darze, którym jest Duch Święty. Katechizm nadmienia, że wszelkie działanie Boże wobec człowieka, od początku aż do wypełnienia się czasów, jest nieogarnionym boskim błogosławieństwem. Także nowa ekonomia zbawienia, obejmująca liturgię słowa i sakramenty święte, na czele z Eucharystią, są objawianiem i udzielaniem błogosławieństwa Bożego [1079-1092].

b) Rola Ducha Świętego w liturgii

Innym charakterystycznym rysem ujęcia liturgii w Katechizmie jest uwydatnienie w niej roli Ducha Świętego. Zauważamy tu dalszy postęp w stosunku do Konstytucji o liturgii i Konstytucji dogmatycznej o Kościele, które dosyć skąpo ujmowały rolę trzeciej Osoby Trójcy Świętej w urzeczywistnianiu się misterium paschalnego w liturgii. Można powiedzieć, że Katechizm stwarza podstawę do całościowej nauki o działaniu Ducha Świętego, zwanej pneumatologią. Wydaje się, że na takie ujęcie duży wpływ miała teologia Wschodu.

c) Zbawcza moc słów i czynów Chrystusa

Bóg w odwiecznej miłości „schodził” do człowieka, prowadził go poprzez objawiane słowo i związane z nim działanie. Słowa i czyny stanowiły nierozdzielną jedność. To bogate i różnorodne działanie znalazło swój kulminacyjny punkt w Jezusie Chrystusie, w Jego słowach i czynach. Słowa, nauczanie i czyny Chrystusa objawiały Ojca, dokonywały zbawienia, zmierzały do przywrócenia człowiekowi pierwotnej, utraconej przez grzech, świętości. Na ten zbawczy realizm słów i czynów Chrystusa wskazuje zamieszczona przed tą częścią Katechizmu charakterystyczna reprodukcja fresku z katakumb św. Piotra i Marcelina z początku IV wieku, przedstawiająca spotkanie z kobietą cierpiącą na krwotok od wielu lat (por. Mk 5, 25-34). Została uzdrowiona dotykając się płaszczem Jezusa, przez „siłę, która wyszła z Chrystusa”

Jak za ziemskiego życia „moc wychodziła z Jezusa” (Łk 5, 15; 6, 19; 8, 46), przynosząc pomoc konkretnemu człowiekowi, tak też dzieje się w liturgii sakramentów. „Odżywają” w niej zbawcze słowa i czyny Chrystusa. Przynoszą uzdrowienie i moc dla tych, którzy z wiarą w nie się zanurzają.

4. RYSY CHARAKTERYSTYCZNE W SPOJRZENIU NA SIEDEM SAKRAMENTÓW KOŚCIOŁA

Zwróćmy jeszcze uwagę na niektóre szczegóły dotyczące ujmowania przez Katechizm poszczególnych sakramentów świętych. Najpierw odnotujmy to, iż sakramenty święte są omówione w Katechizmie według następującego schematu: nazwy sakramentu, jego prefiguracje w Starym Testamencie, jego ustanowienie (odniesienie do faktów ewangelicznych), aktualny obrzęd, szafarz, kto może go przyjąć i skutki (owoce) sakramentu. W prezentacji nauki Kościoła o sakramentach znajdujemy wiele odniesień do dokumentów Soboru Watykańskiego II i odpowiednich ksiąg liturgicznych.

a) Podział sakramentów

Gdy patrzymy na dział drugi tej części Katechizmu, rzuca się nam najpierw w oczy sam podział sakramentów. Jest on bardzo charakterystyczny i dotąd mało spotykany. Pierwszą grupę stanowią sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego – inicjacji chrześcijańskiej. Są to: chrzest, bierzmowanie i Eucharystia [1212]. Druga grupa to sakramenty uzdrawiające (leczące): sakrament pokuty i pojednania oraz namaszczenie chorych [1421]. Trzecia grupa sakramentów, obejmująca sakrament kapłaństwa i małżeństwa, otrzymała nazwę: sakramenty w służbie wspólnoty – komunii [1533]. Niniejszy podział na trzy grupy i nazewnictwo stanowi w nauce Kościoła pewne *novum*. Wyjątkowe miejsce w tej strukturze zajmuje Eucharystia. Nazwana jest „sakramentem sakramentów” Wszystkie inne sakramenty są skierowane do niej jak do swego celu [1211].

b) Nowe akcenty w poszczególnych sakramentach i sakramentaliach

1°. *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej.* Katechizm zachowuje ich kolejność: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia [1212]. W prezentacji sakramentu chrztu interesujące jest uzasadnienie jego konieczności i wskazanie na symbolikę wody chrzcielnej, nawiązującą do elementów liturgii Wschodu i Zachodu.

W omawianiu sakramentu bierzmowania Katechizm stosunkowo dużo miejsca poświęca zagadnieniu historycznego oddzielenia chrztu od bierzmowania.

Eucharystia, jako najświętszy sakrament, znajduje w Katechizmie najszersze omówienie w porównaniu z innymi sakramentami. W prezentacji nauki o niej są uwzględnione najnowsze dokumenty Kościoła. W wyakcentowaniu roli Ducha Świętego w liturgii Eucharystii można dostrzec nawiązanie do teologii Kościołów Wschodnich.

2° *Sakramenty uzdrowienia*. Katechizm pozostaje przy nazwie: „sakrament pokuty i pojednania” Warto przypomnieć, że posoborowy obrzęd tego sakramentu sugerował kolejność: sakrament pojednania i pokuty. W syntetycznym wykładzie nauki o tym sakramencie znajdujemy także – w stosunku to nauki tradycyjnej – informacje o historycznych formach praktykowania pokuty i nawrócenia. Z tradycyjnych pięciu warunków sakramentu pokuty Katechizm wymienia trzy: żal za grzechy, spowiedź i zadośćuczynienie. Są to akty penitenta, które wraz z rozgrzeszeniem kapłana stanowią strukturę tego sakramentu. Poza krótką wzmianką Katechizm nie mówi o rachunku sumienia i postanowieniu poprawy [por. 1454].

Drugi sakrament leczący: sakrament namaszczenia chorych, odzwierciedla dość wiernie posoborowe nauczanie Kościoła.

3° *Sakramenty w służbie komunii*. Tradycyjną nazwę: „sakrament kapłaństwa” Katechizm zamienia na nazwę: „sakrament święceń” (*ordinatio*) i wyróżnia trzy jego stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat. W tych trzech stopniach wprowadza jednak pewne innowacje. Otóż uznaje, iż istnieją tylko dwa stopnie uczestniczenia w kapłaństwie Chrystusa: episkopat i prezbiterat. Biskupi i prezbiterzy stanowią kapłaństwo hierarchiczne, urzędowe, w odróżnieniu od kapłaństwa chrzcielnego. Pełnią oni „posługę dla”: dla Chrystusa i Kościoła. Natomiast diakonat jest przeznaczony do pomocy im i służenia. *Ordinatio* diakona odbywa się ze względu na służbę: liturgiczną, słowa i miłości [por. 1588]. W stosunku do tradycyjnej nauki Katechizm uwydatnia społeczny i uniwersalistyczny rys tego sakramentu.

Prezentacja sakramentu małżeństwa w Katechizmie dokonana jest z uwzględnieniem soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła na temat małżeństwa i rodziny, zwłaszcza adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* i Kodeksu Prawa Kanonicznego z roku 1983

4° *Inne celebracje liturgiczne*. Działalność kultyczna i liturgiczna Kościoła nie wyczerpuje się w sakramentach. Obejmuje także inne obrzędy liturgiczne zwane sakramentaliami. Są one z ustanowienia Kościoła. Odgrywają ważną rolę w różnych sytuacjach życia chrześcijańskiego. Wśród sakramentaliów szczególne miejsce zajmują błogosławieństwa. Prezentacja sakramentaliów oraz obrzędu pogrzebu chrześcijańskiego zamyka drugą, sygnalizowaną tu część *Katechizmu* [1667-1690].

ZAKOŃCZENIE

Zamykając niniejsze refleksje dotyczące drugiej części *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, należy stwierdzić, iż życie sakramentalno-liturgiczne

Kościół ukazany jest w tym epokowym dokumencie trynitarnie, w szerokiej perspektywie historii zbawienia. Ta ostatnia idea jest zresztą osią tematyczną całego Katechizmu. Sakramenty są nierozdzielnie związane z osobą Jezusa Chrystusa, z całym Jego życiem. Wszystkie sakramenty wtopione są w misterium paschalne Chrystusa. W celebracji sakramentów dokonuje się wielbienie Boga i uświęcanie człowieka.

Studiując Katechizm zauważamy, że wprowadza on (także w części drugiej) małe innowacje w stosunku do tradycyjnej, a nawet i soborowej nauki Kościoła. Jest to znak, że refleksja teologiczna jest żywa, że Kościół mocą Ducha Świętego ciągle rozwija i pogłębia rozumienie tajemnic zbawienia, które urzeczywistnia święta liturgia Kościoła.